

M. Demcański

220

Tow. Naukow. Peczkiego

F 935

Bibliot. im. Zielińskich

WYDAWNICTWO

DZIAŁU KÓŁEK CENTR. TOW. ROLNICZEGO
W KRÓLESTWIE POLSKIM.

Nr 10.

Wskazówki prawne przy przejściu własności

I. SPADKI i DZIAŁY. II. DAROWIZNY
i TESTAMENTY. III. KUPNO i SPRZEDAŻ.

NAPISAŁ

JÓZEF RADWAN

Adwokat przysięgły z Kalisza.

WARSZAWA — 1911

NAKŁADEM WARSZAWSKIEJ SPÓŁKI WYDAWNICZEJ

Skład główny w księgarni E. WENDEGO i S-ki
(T. Hiża i A. Turkuła) Krak. Przedm. Nr. 9.

Cena 20 kop.

*24/11
1911
24/11*

WYDZIAŁ KÓLEK ROLNICZYCH

C. T. R. F. 935

wydrukował w ciągu 2-ch ostatnich lat następujące
pouczające książeczki:

Kalendarz na 1909, 1910 i 1911 rok.

1. *A. Piątkowski.* Żywienie krów mlecznych. Wydanie II.
2. *A. Piątkowski.* Udoje próbne. Cena 5 kop.
3. *J. Kawecki.* Rachunki gospodarcze, wydanie II. Cena 60 kop.
4. *St. Leśniowski.* Jak stosować nawozy sztuczne, wyd. II. Cena 5 kop.
5. *Szymon Konarski.* O siewniku rzędownym. Cena 10 kop.
6. *Władysław Jelski.* Płodozmiany łubinowe i użycie ziarna łubinu na paszę. Cena 20 k.
7. *Stefan Jankowski.* Uprawa zbóż ozimych. Cena 25 kop.
8. *Z. Chmielewski.* O korzyściach z mleczarni spółkowych. Cena 25 kop.
9. *Ks. I. Kowalski.* Kółko rolnicze w Czarnocinie. Cena 30 kop.

SPIS RZECZY.

Słowo wstępne	1
Spadek	2
Działy	12
Darowizna i testament	16
Testamenty	22
Kupno—sprzedaż	28
Prawo o zwolnieniu włościan i rolników od opłat i poborów rejentalnych i hipotecznych	42
Taksa dla rejentów	43
Podatek od spadku i darowizn	44
Tablica pokrewieństwa	47

SŁOWO WSTĘPNE.

Wobec zasady, że „nieznajomością prawa nikt bronić się nie może“, postanowiłem możliwie przystępnie podać najważniejsze przepisy naszego prawa cywilnego, czyli Kodeksu Napoleona. Na początek wybrałem środkowe działy, które omawiają przejście własności od jednej osoby do drugiej. Ponieważ zaś praca niniejsza poświęcona jest głównie włościanom, którzy, nie znając przepisów prawa, najczęściej padają ofiarą przy działach spadkowych, lub aktach kupna - sprzedaży, uważałem wyjaśnienie tych części kodeksu cywilnego za najwłaściwsze i najpilniejsze. W dalszym ciągu, o ile skromne moje siły pozwolą na to, i o ile obecna książeczka odpowie zadaniu, postaram się opracować również ważne i niezbędne przepisy „Prawa o małżeństwie“, Prawa cywilnego z r. 1825, pozostałe działy kodeksu Napoleona, wreszcie „Ustawę hipoteczną“.

Książeczkę tę napisałem w formie 3-ch odczytów, z których każdy stanowi całość, wszystkie jednakże łączą się ze sobą. Dlatego też byłoby bardzo właściwe, aby prezesowie kółek włościańskich, którzy chcieliby przeczytać lub opowiedzieć swym członkom treść mojej pracy, uczynili to na trzech po sobie idących zebraniach kółka; w ten sposób słuchacze nie zmęczą się i łatwiej zapamiętają, co usłyszeli.

Józef Radwan.

ROZDZIAŁ I.

SPADEK.

Nabywanie własności.

Własność majątku ruchomego, czyli jakiej rzeczy, lub przedmiotu nieruchomego, (osady, domu, gruntu i t. d.) otrzymuje się przez:

- 1) Sukcesyę czyli spadek.
- 2) Darowiznę za życia, lub za pomocą testamentu.
- 3) Przez zobowiązanie, czyli akt kupna, zamianę, układ pojednawczy, i t. p.
- 4) za pomocą przedawnienia, t. j. jeżeli ktoś posiada, nawet bez żadnego tytułu, przez lat 30 majątek niehipoteczny *) i przez ten czas prawy właściciel nie upominał się sądownie.
- 5) Skarb, jako rzecz ukryta, lub zakopana w ziemi, i odkryta trafem, należy do właściciela gruntu w którym się tenże znalazł. W razie gdy

*) Hipoteka — instytucya prawna, mająca na celu ujawnienie praw rzeczywistych właścicieli, oraz praw osób innych, do nieruchomości odnoszących się.

skarb znalazł kto w cudzym gruncie, obowiązany jest zwrócić połowę właścicielowi gruntu. Skarb nie zakopany, naprzykład portmonetka, lub inny przedmiot znaleziony na obcym lub własnym gruncie, nigdy nie przechodzi w nowi własności znalazcy. Przywłaszczenie takiego skarbu winien go zwrócić prawemu właścicielowi, w przeciwnym razie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej.

Śmierć cywilna.

Sukcesyę, czyli spadek po kimś, otrzymuje się wskutek śmierci naturalnej, lub przez utratę przez niego wszystkich praw stanu. To ostatnie następuje na zasadzie wyroku sądowego. Wszyscy przestępcy pełnoletni skazani na zesłanie na Syberyę, lub ciężkie roboty, bywają równocześnie pozbawieni praw stanu. Po takich przestępcach ogłasza się spadek, w razie istnienia dzieci niepełnoletnich — zwołuje się opieka i wogóle postępuje się w ten sam sposób, jak przy odbiorze spadku po umarłych śmiercią naturalną. Pozbawieni praw, choćby im te prawa później przez ulaskawienie zostały przywrócone, do odbioru z powrotem swego majątku od swych spadkobierców żadnego prawa nie mają. Pozbawieni praw również nie mają prawa odbierać spadków, czy to po rodzicach, czy po innych krewnych. Odbierają je ich dzieci, przez tzw. zastępstwo.

Kto odbiera spadek?

Po zmarłym, lub pozbawionym wszystkich praw stanu, spadek, czyli prawo do majątku zmarłego, kto

regonazywamy spadkodawcą, przechodzi do spadkobierców prawnych, t. j. dzieci, rodziców lub dalszych krewnych; gdy niema spadkobierców prawnych—do dzieci nieprawych, t. j. zrodzonych nie w małżeństwie, lub do małżonka, co do którego stosują się następujące przepisy: gdy niema dzieci, lecz jest rodzeństwo do 4-go stopnia, małżonek otrzymuje czwartą część, gdy są tylko dalsi krewni — połowę, gdy wogóle żadnych niema spadkobierców, odbiera cały spadek. Gdy nie pozostała po zmarłym nawet małżonka, spadek odbiera państwo, a raczej skarb państwa.

Tu zaznaczyć winienem, że małżonek ma prawo współmałżonka ograniczyć w akcie testamentu, darowizny, lub intercyzy**), do połowy tego co należałoby mu się prawnie.

Spadkobiercy prawni wstępują w posiadanie spadku na mocy samego prawa; mogą go objąć natychmiast po śmierci spadkodawcy i z niego korzystać. Dzieci nieprawe, małżonek, wreszcie państwo mogą objąć spadek wyłącznie na zasadzie wyroku sądu. Aby otrzymać spadek potrzeba przedewszystkiem istnieć w chwili śmierci spadkodawcy. Z tego powodu nawet dzieci, poczęte przed zgonem ojca, które jednakże urodziły się po jego śmierci, w podziale spadku przyjmują udział na równi z innymi. Tu prawo przewiduje, że dziecko narodzić się może najpóźniej w 306 dni po zgonie ojca i tylko takie dziecko

**) Umowa przedślubna, urządzająca stosunki majątkowe pomiędzy przyszłymi małżonkami.

winno być uznane za urodzone prawnie i poczęte przed zgonem, t. j. mające prawo do spadku.

Dzieci takie przyjęto nazywać pogrobowcami.

Wykluczeni od spadku.

Oprócz dzieci nie poczętych za życia ojca, nie mają prawa do spadku: 1) dzieci niezdolne do życia, t. j. potworki, które, chociaż urodzą się żywe, ani same spadków odbierać, ani na nikogo praw takich przelać, na przykład na rodziców, nie mogą; 2) ci, którzy prawa stanu utracili, czyli umarli cywilnie, o czym wyżej już było powiedziane.

Oprócz tego prawo nie dopuszcza do spadku tych, co zabili swych spadkodawców, lub spotwarzyli ich, oskarżając ich fałszywie, o ciężkie przestępstwo, i tych pełnoletnich spadkobierców, którzy, wiedząc o zabójstwie spadkodawcy, nie donieśli o tem władzy.

Prawa spadkowe.

Spadek po zmarłym przedewszystkiem i wyłącznie przechodzi na dzieci, a gdy które z nich zmarło—na wnuków, w odpowiedniej części, czyli tak zwanych zstępnych. Gdy dzieci niema—to na wstępnych, t. j. rodziców, oraz tak zwane uboczne linie, czyli braci, siostry, lub bratanków i siostrzenice.

Gdy wstępni i boczne linie przychodzą do spadku, cały spadek dzieli się na dwie połowy, czyli linie, ojcowską i macierzystą.

Spadek odbierać z obydwóch linii równocześnie można tylko wtedy, gdy w jednej z nich niema spad-

kobierców ani wstępnych ani bocznych. (Na załączonej tablicy wykazane są linie spadkobierców, oraz tak zwane stopnie pokrewieństwa).

Pokrewieństwa.

Spadkobiercy zstępni, t. j. dzieci, wnuki, prawnuki i t. d. mogą odbierać spadki przez tak zwane zastępstwo, t. j. wnuk lub prawnuk odbiera spadek po dziadku, lub pradziadku, gdy ojciec lub dziadek i ojciec umarli, wstępni t. j. dziadkowie z prawa zastępstwa nie korzystają. Jeżeli zmarł ojciec spadkodawcy, to dziadek podstawić się w prawa swego syna nie może. W bocznych liniach zastępstwo u braci i siostr zmarłego jest dopuszczalne, co do siostrzeńców i do bratanków. Naprzykład, jeżeli zmarły pozostawił po sobie 3 siostry i dwoje dzieci po bracie, to siostry dostaną po czwartej części całego majątku, dzieci zaś po bracie po ósmej części, czyli wspólnie też czwartą część.

Gdy po zmarłym pozostały dzieci, lub wnuki, te odbierają i dzielą pomiędzy sobą cały majątek, wyłączając wszystkich innych spadkobierców. Wstępni, czyli rodzice zmarłego, jeżeli oboje żyją i niema więcej rodzeństwa, dzielą się majątkiem dziecka do połowy, jeżeli jedno z nich zmarło to po nim połowę odbierają najbliżsi jego krewni, jeżeli rodzice przeżyli dziecko i są bracia lub siostry zmarłego, to każde z rodziców odbiera czwartą część, bracia i siostry, lub brat albo siostra, resztę spadku. Jeżeli zmarłego przeżyło jedno z rodziców, to otrzymuje czwartą część, reszta zaś, trzy czwarte części, dzieli się pomiędzy braci i siostry.

Gdy po zmarłym niema ani dzieci ani rodziców cały spadek przechodzi na najbliższe rodzeństwo, czyli krewnych spadkobierców z prawem zastępstwa, które już wyżej wyjaśniłem. Podział pomiędzy rodzeństwem jest równy, gdy wszyscy pochodzą z jednego małżeństwa. Co do bocznych, tak zwanych przyrodnych, to ponieważ majątek zawsze dzieli się pomiędzy dwie linie, ojcowską i macierzystą, rodzeni bracia lub siostry przyjmują udział w obydwóch liniach, przyrodni zaś w jednej. Jeżeli są tylko w jednej linii rodzeni, to ci wyłączają dalszych krewnych z drugiej linii.

Jeżeli niema bocznych, t. j. braci lub sióstr zmarłego, pozostało jednak jedno z rodziców, to majątek dzieli się na dwie połowy, z których jedną odbiera ojciec, drugą dalsi krewni, z tem jednakże zastrzeżeniem, że na trzeciej części tej drugiej połowy ojciec ma dożywocie.

Powyższy przepis postaram się wytłomaczyć na przykładzie. Gospodarz Wróbel ożenił się z córką sąsiada, która miała 6000 rb. majątku, żona umiera przy połogu, dziecko przeżyło matkę choćby parę minut i umarło. Jeżeli nie pozostało z tego małżeństwa innych dzieci, któreby w takim razie miały prawo do połowy spadku, to cały spadek dzieli się na dwie połowy; 3000 rb. odbiera Wróbel jako ojciec zmarłego dziecka na własność, z reszty zaś—2000 rb. przechodzi do krewnych matki dziecka, 1000 rb. powinny być złożone do kasy gminnej lub pożyczkowej, od których pobierać będzie Wróbel procent do śmierci, a które po jego zgonie otrzymają spadkobiercy matki, którzy otrzymali rb. 2000.

Tu zaznaczę, że gdyby Wróblowi urodził się potworek, o czym wyżej wspomniałem, to choćby on przeżył matkę, Wróbel przyjąłby udział w spadku wyłącznie jako mąż zmarłej i otrzymałby część o wiele mniejszą.

Dzieci nieprawe.

Dzieci nieprawe, lub tak zwane nieprawego łoża, właściwie nie mają prawa do spadku po rodzicach. Mogą dziedziczyć tylko w razie, gdy są przyznane w akcie urodzenia, lub przez akt u rejenta sporządzony. W każdym razie nie mają prawa do spadku po rodzeństwie rodziców.

Dzieci tego rodzaju otrzymują: jeżeli są zstępni spadkobiercy, t. j. dzieci prawe lub wnuki i t. d., trzecią część tego, co dostałyby gdyby były prawem, jeżeli innych zstępnych niema—połowę całego majątku, jeżeli niema zstępnych, wstępnych i rodzeństwa zmarłego—trzy czwarte części majątku, wreszcie otrzymują cały spadek po rodzicach, jeżeli ci nie pozostawili po sobie żadnych krewnych. Spadkobiercy zstępni dzieci nieprawych mają prawo do spadku przez podstawienie.

Dzieci zrodzone z cudzołóstwa, lub kazirodztwa, nie mają prawa do spadku po rodzicach w żadnym wypadku.

Majątek dziecka z nieprawego łoża, o ile ono niema własnych dzieci, przechodzi po jego śmierci do tego z rodziców, które je przyznało za własne, lub do obojga, jeżeli oboje przyznali.

Przyjęcie spadku.

Aby spadek odebrać, trzeba go przyjąć. Przyjęcie takie może być dwojakiego rodzaju:

- 1) Bezwarunkowe.
- 2) Na prawie inwentarzowym, lub z tak zwanem „dobrodziejstwem inwentarza“.

a) **Przyjęcie bezwarunkowe.**

Przyjęcie następuje za pomocą odpowiedniego aktu, lub bywa milczące. To ostatnie jest wtedy, gdy spadkobiercy, przez swoje czynności, jak sprzedaż niektórych przedmiotów, używalność majątku, odbieranie dochodów, stwierdzają przyjęcie. Wreszcie za przyjęcie spadku bezwarunkowe uważane są:

- 1) Ustąpienie praw do spadku, lub darowizna tych praw współspadkobiercy lub obcemu.
- 2) Zrzeczenie się praw do spadku na korzyść niektórych ze swych spadkobierców.
- 3) Zrzeczenie się spadku na korzyść wszystkich spadkobierców, lecz tylko w razie, gdy osoba zrzekająca się otrzyma za to jakiegokolwiek wynagrodzenie.

Ponieważ z chwilą bezwarunkowego przyjęcia spadku spadkobierca jest odpowiedzialny za długi spadkodawcy, wielokrotnie zdarza się, że spadkobiercy, gdy długi przewyższają wartość spadku, zrzekają się zupełnie swych praw do niego. Zrzeczenie takie winno być zrobione przez akt piśmienny, zadyktowany u sekretarza sądu okręgowego, w są-

Tu zaznaczę, że gdyby Wróblowi urodził się potworek, o czym wyżej wspomniałem, to choćby on przeżył matkę, Wróbel przyjąłby udział w spadku wyłącznie jako mąż zmarłej i otrzymałby część o wiele mniejszą.

Dzieci nieprawe.

Dzieci nieprawe, lub tak zwane nieprawego łoża, właściwie nie mają prawa do spadku po rodzicach. Mogą dziedziczyć tylko w razie, gdy są przyznane w akcie urodzenia, lub przez akt u rejenta sporządzony. W każdym razie nie mają prawa do spadku po rodzeństwie rodziców.

Dzieci tego rodzaju otrzymują: jeżeli są zstępni spadkobiercy, t. j. dzieci prawe lub wnuki i t. d., trzecią część tego, co dostałyby gdyby były prawymi, jeżeli innych zstępnych niema—połowę całego majątku, jeżeli niema zstępnych, wstępnych i rodzeństwa zmarłego—trzy czwarte części majątku, wreszcie otrzymują cały spadek po rodzicach, jeżeli ci nie pozostawili po sobie żadnych krewnych. Spadkobiercy zstępni dzieci nieprawych mają prawo do spadku przez podstawnienie.

Dzieci zrodzone z cudzołóstwa, lub kazirodztwa, nie mają prawa do spadku po rodzicach w żadnym wypadku.

Majątek dziecka z nieprawego łoża, o ile ono niema własnych dzieci, przechodzi po jego śmierci do tego z rodziców, które je przyznało za własne, lub do obojga, jeżeli oboje przyznali.

Przyjęcie spadku.

Aby spadek odebrać, trzeba go przyjąć. Przyjęcie takie może być dwojakiego rodzaju:

- 1) Bezwarunkowe.
- 2) Na prawie inwentarzowym, lub z tak zwanym „dobrodziejstwem inwentarza“.

a) **Przyjęcie bezwarunkowe.**

Przyjęcie następuje za pomocą odpowiedniego aktu, lub bywa milczące. To ostatnie jest wtedy, gdy spadkobiercy, przez swoje czynności, jak sprzedaż niektórych przedmiotów, używalność majątku, odbieranie dochodów, stwierdzają przyjęcie. Wreszcie za przyjęcie spadku bezwarunkowe uważane są:

- 1) Ustąpienie praw do spadku, lub darowizna tych praw współspadkobiercy lub obcemu.
- 2) Zrzeczenie się praw do spadku na korzyść niektórych ze swych spadkobierców.
- 3) Zrzeczenie się spadku na korzyść wszystkich spadkobierców, lecz tylko w razie, gdy osoba zrzekająca się otrzyma za to jakiegokolwiek wynagrodzenie.

Ponieważ z chwilą bezwarunkowego przyjęcia spadku spadkobierca jest odpowiedzialny za długi spadkodawcy, wielokrotnie zdarza się, że spadkobiercy, gdy długi przewyższają wartość spadku, zrzekają się zupełnie swych praw do niego. Zrzeczenie takie winno być zrobione przez akt piśmienny, zadyktowany u sekretarza sądu okręgowego, w są-

dzie pokoju, lub sądzie gminnym, zależnie od tego władzy jakiego sądu sprawa spadkowa podlega.

Tu zaznaczyć winieniem, że często zdarza się, iż spadkobierca, który ma dużo długów, zrzeka się spadku, aby mu go wierzyciele nie zabrali. Nic mu to nie pomoże, ponieważ wierzyciel spadkobiercy, w każdej chwili ma prawo podstawić się za swojego dłużnika, i swe prawa do spadku zadyktować. Nie można się zrzec spodziewanego spadku po osobie, która żyje. Nakoniec niema prawa zrzec się spadku ten, który cały spadek, lub jego część, ukrył albo zniszczył.

Do zrzeczenia się spadku, naturalnie jeżeli ten nie został przyjętym za pomocą aktu, lub milcząco, żadnego terminu niema. Zrzeczenie się, wcześniej czy później sporządzone, w żadnym razie nie traci swej wartości.

b) Przyjęcie z „dobrodziejstwem inwentarza“.

Inaczej się ma z przyjęciem spadku „z dobrodziejstwem inwentarza“.

Często się zdarza, że zmarły pozostawił majątek duży i długów też sporo. Zrazu trudno określić czy majątek większy, czy długi. Aby spadkobiercom w tym razie dopomódz, dopuszczalne jest przyjęcie „z dobrodziejstwem inwentarza“.

Wrazie takiego przyjęcia, które również jak zrzeczenie się spadku winno być zadyktowane w sądzie Okręgowym, gdy majątek stanowi nieruchomości hipoteczną lub kapitał wyżej 500 rb., w sądzie pokoju, gdy nie przenosi 500 rb., wreszcie w sądzie gminnym, gdy dotyczy osad tabelowych, lub tabelowych

i szlacheckich, nabytych przez włościan, nie większych niż włoka ziemi, ruchomości zaś, które nie przenoszą 1500 rb., każdy spadkobierca winien zrobić co następujące:

- 1) natychmiast po śmierci spadkodawcy sporządzić t. z. spis inwentarza, przez rejenta komornika, lub wójta gminy.
- 2) zadyktować akt przyjęcia spadku w ciągu 3 miesięcy i 40 dni od chwili śmierci osoby po której spadek przyjmuje.

W takim razie spadkobierca odpowiada za długi spadkodawcy, tylko o tyle, o ile coś ze spadku tego otrzymał. Tu zwrócić uwagę winieniem, że spadek taki spieniężony być może tylko przez publiczną licytację i spadkobiercy nieletni uważani są zawsze za przyjmujących spadek „z dobrodziejstwem inwentarza“.

c) Spadek wakujący.

Gdy niema spadkobierców, lub ci się zrzekli spadku bezwarunkowo, spadek taki uważany jest za wakujący. Sąd okręgowy mianuje nad takim spadkiem opiekuna, spośród adwokatów przysięgłych, który sporządza przez komornika spis inwentarza, następnie sprzedaje przez publiczną licytację majątek, jaki pozostał, spłaca długi, jeżeli je zmarły posiadał i przedstawia pieniądze do depozytu sądu. Władze sądowe wzywają spadkobierców, aby stawili się w ciągu 6 miesięcy i jeżeli żaden ze spadkobierców się nie zgłosi, przelewają spadek do skarbu państwa.

DZIAŁY.

Spadek przechodzi na spadkobierców niepodzielnie, ci dopiero winni podzielić się nim pomiędzy sobą. Zasada prawa jest przepis, że nikt nie może być zmuszony do posiadania niepodzielonego. Umowa nawet wzajemna w tym względzie współspadkobierców, o ile jest zrobiona na dłużej niż lat 5, jest nieważną.

a) Spis inwentarza.

Zanim spadkobiercy przystąpią do działów, winni, wrazie gdy do spadku przychodzi spadkobiercy nieobecni lub małoletni, sporządzić spis inwentarza. Spis inwentarza również może być zrobiony na żądanie władz skarbowych, o ile przypada na jakąkolwiek głowę oddzielnie więcej niż tysiąc rubli z kapitału lub majątku nieruchomego, a to z powodu opłaty podatku spadkowego. Od ruchomości domowych, t. j. mebli, sprzętów, ubrań i t. d., choćby te przenosiły z górą tysiąc rubli na głowę, podatku spadkowego się nie płaci.

b) Działy dobrowolne i sądowe.

Działy mogą być zgodne, czyli dobrowolne, lub sporne, czyli sądowe. Pierwsze dokonane być mogą za pomocą aktu, o ile przyjmują w nim udział wszyscy współspadkobiercy i pomiędzy nimi niema niepełnoletnich. W przeciwnym razie działy muszą być sądowe, t. j. muszą nastąpić na mocy wyroku sądowego. Żądać takich działów ma prawo każdy

spadkobierca pełnoletni, w imieniu niepełnoletnich występuje opieka, w imieniu żony, jeżeli majątek jest wspólny—mąż, gdy do spadku przychodzi żona wyłącznie—to za jej zgodą również może wystąpić mąż. Działów również mają prawo żądać wierzyciele któregokolwiek ze spadkobierców, mogą również wymagać spisu inwentarza, a nawet sprzedaży przez publiczną licytację ruchomości, któremi spadkobiercy w przeciwnym razie mogą podzielić się w naturze.

c) Podział w naturze i licytacja.

Nieruchomości, o ile biegli uznają za możliwe, i niema spadkobierców nieletnich, mogą być również, podzielone w naturze. W przeciwnym razie muszą być sprzedane przez licytację. Sądy gminne dla uniknięcia dzielenia osad na działki i zmniejszenia wartości przez licytację publiczną, mają prawo przyznać osadę jednemu ze spadkobierców, zobowiązawszy go do spłat, podług oszacowania przez biegłych.

d) Sprzedaż praw spadkowych.

Często się zdarza, że po otwarciu spadku jeden lub kilku ze współspadkobierców, będąc w potrzebie sprzedaje swe prawa współspadkobiercy, lub obcemu. W pierwszym razie sprzedaż taka jest nieodwołalną, chyba ma miejsce przymus lub oszustwo; w drugim—każdy ze współspadkobierców ma tak zwane „prawo wykupu“, t. j. osobie obcej, a nawet krewnemu, lecz niemającemu prawa do spadku, małżonkowi spadkobiercy, lub małżonkowi zmarłego, po którym ten korzysta tylko z prawa dożywocia

jeżeli które z nich nabyło prawa do spadku, płaci sumę rzeczywiście zapłaconą, oraz zwraca kosztu aktu nabycia, wreszcie wszelkie wydatki z tem związane, i podstawia się w ich prawa. Przepis ten ma na celu zmniejszenie handlu spadkami, oraz usunięcie osoby obcej, która mogłaby wnieść do działów czysto rodzinnych niezgodę.

e) Powrót darowizn.

Przy działach spadkowych każdy winien zwrócić do masy spadkowej to, co otrzymał na rachunek spadku od rodziców, chociażby to uczynione zostało pod formą darowizny, lecz nie było zastrzeżenia: „bez powrotu do masy spadkowej“. W tym ostatnim razie obdarowany zwolniony jest od zwracania, o tyle, o ile darowizna nie przewyższa t. z. części rozporządzalnej, t. j. takiej, jaką ma prawo ojciec lub matka rozporządzić bez ukrzywdzenia innych dzieci, lub gdy ich nie mają — swych rodziców. Wrazie powrotu do masy spadkowej sumy odebrane dodaje się do całości i następnie potrąca się ze spadku obdarowanego to, co wybrał za życia od spadkodawcy. Powyższy przepis objaśnię na przykładzie. Ojciec miał 3 synów, Józefa, Jana i Michała. Michał za życia ojca dostał 1000 rb. Józef i Jan nic nie dostali. Po śmierci ojca pozostało gotowizną 5000 rb. Gdyby Michał nie dostał przedtem 1000 rubli, każdy z synów otrzymałby 1666 r. 66 k.; ponieważ jednakże Michał jest obowiązany zwrócić do masy spadkowej 1000 rb. za życia ojca odebrane, Józef i Jan otrzymują po 2000 rb., Michał zaś tylko 1000 rb., gdyż drugie 1000 rb. już otrzymał.

f) Splata długów.

Spadkobiercy winni przy działach zapłacić wszystkie długi spadkodawcy, jak również i masy spadkowej, t. j. kosztu pogrzebu, spisu inwentarzu, aktu działowego, sądowe i t. d. W tym celu dla sporządzenia działów, przedewszystkiem z sumy spadkowej odlicza się wszystkie te należności, następnie dopiero dzieli się na części jakie każdemu współsukcesorowi przypadają podług prawa.

g) Unieważnienie działów.

Działy podlegają unieważnieniu w razie: 1) Przymusu, t. j. gdy kogoś siłą i groźbą zmuszono do sporządzenia aktu działowego; 2) Oszustwa, t. j. gdy komu fałszywie przedstawiono majątek, podlegający działom; 3) Wrazie pokrzywdzenia jednego ze współspadkobierców więcej niż o czwartą część, tego co mu się należało. Sprawy o unieważnienie działów z powyższych powodów są dopuszczalne, nawet w razie gdy są sporządzone pod formą aktu sprzedaży, zamiany, umowy polubownej i t. d. Sprzedaż praw jednemu ze współsukcesorów nie może być unieważniona, chyba gdyby nastąpiło oszustwo. W razie wytoczenia sprawy o pokrzywdzenie więcej jak o czwartą część, pozostali spadkobiercy, w celu unieważnienia działów, mają prawo dopłacić pokrzywdzonemu różnicę i działy pozostają w swej mocy.

Wreszcie spadkobierca, który sprzedał swą część osadę, w całości lub częściowo, niema prawa wystąpić sądownie o unieważnienie działów z powodu przymusu lub oszustwa, jeżeli sprzedaż nastąpiła po wykryciu tych faktów.

ROZDZIAŁ II.

Darowizna i testament.

Drugi sposób przejścia własności, sposobem darmym, t. j. bez zapłacenia szacunku za otrzymany majątek, kapitał lub rzecz, to darowizna za życia, lub za pomocą testamentu. Obydwa rodzaje przejścia są do siebie podobne, gdyż przedewszystkiem, jak już powiedziałem, są darne, różnica zaś polega na tem, że darowizna musi być przez obdarowanego przyjęta i już wtedy nie może być odwołana, obdarowany otrzymuje dar za życia od swego dobroczyńcy, zapis zaś testamentowy nie potrzebuje przyjęcia, w każdej chwili przed śmiercią przez zapisującego może być odwołany i nadaje dopiero po jego śmierci tytuł własności na rzecz obdarowanego.

Oprócz tego akt darowizny musi być sporządzony rejentalnie, testament zaś może być napisany prywatnie i przelewa tytuł własności nawet nieruchomości hipotecznych.

Tak zwana „substytucya“, t. j. zapis jednej osobie, z warunkiem oddania po śmierci rzeczy zapisanej innej osobie, jest przy testamentach i darowiznach niedopuszczalną. Testament taki ulega unieważnieniu. Wolno jednakże zapisać lub darować jednemu, a przyznać na tem dożywotnie użytkowanie drugiemu.

a) Kto może dawać lub zapisywać.

Akt darowizny, lub testament, może sporządzić każdy, który w chwili zapisu jest przy zdrowych zmysłach. Wyjątki stanowią:

- 1) pozbawieni wszelkich praw stanu;

- 2) niepełnoletni młodsi od lat 16, z wyjątkiem umowy przedślubnej, którą należy uczynić w obecności i za zgodą rodziców lub opiekuna.

Oprócz tego niepełnoletni, mający skończony lat 16, może rozporządzać połową tego, co każdy pełnoletni, kobieta zaś zamężna niema prawa bez zgody męża uczynić aktu darowizny, na napisaniu testamentu zgody tej prawo od niej nie wymaga.

Jest to przepis bardzo słuszny, gdyż w ten sposób żona nie mogłaby nigdy rozporządzić swym majątkiem, nawet po śmierci, bez wpływu męża, którego wskutek złego pożycia nie chce obdarować.

b) Kto może otrzymywać darowiznę lub zapis.

Darowiznę lub zapis testamentowy ma prawo otrzymać każdy poczęty w chwili sporządzenia aktu darowizny, lub przed zgonem zapisodawcy testamentowego, oprócz, ma się rozumieć, ludzi pozbawionych praw, którzy, jak to już powiedziałem, ani otrzymywać zapisów lub darów, ani sami obdarowywać nie mają prawa.

Dzieci nieprawie przy aktach darowizny i testamentowych ulegają tym samym ograniczeniom, jak przy spadkach.

Prawo zakazuje niektórym osobom przyjmować darowizny i zapisy testamentowe. Opiekun, naprzynajmniej, nie może otrzymać darowizny od swego wychowawcy. Lekarze i aptekarze, którzy leczą i dostarczają chorym lekarstw nie mogą od nich otrzymywać zapisów testamentowych, z wyjątkiem, jeżeli im się należy za leczenie lub dostarczone lekarstwa

Darowizny i zapisy na instytucje dobroczynne muszą być przyjęte przez odpowiednie władze i wtedy nabierają mocy prawnej.

b) Ograniczenia darowizn i zapisów.

Aby ludzie, którzy mają liczną rodzinę, lub rodziców, którym się od nich należy opieka, nie mogli darować, lub zapisać całego swego majątku obcym i w ten sposób swoich najbliższych wydziedziczyć, prawo stanowi, że wolno darować lub zapisać osobie obcej:

1) gdy się ma jedno dziecko, pół majątku; 2) gdy się ma dwoje dzieci—trzecią część; 3) gdy troje lub więcej — czwartą część; 4) gdy niema dzieci, lecz żyją oboje rodzice—połowę; 5) gdy żyje jedno z rodziców—trzy czwarte części. Prawo nazywa tę część „rozporządzalną“, t. j. taką, że chociaż ktoś ma tak zwanych „koniecznych“ spadkobierców, którzy bezwarunkowo mają prawo otrzymać spadek, jak dzieci lub rodzice, to ten częścią „rozporządzalną“ może rozporządzić podług swego upodobania. Może ją darować za życia, lub zapisać w testamencie, zarówno osobie obcej, jak i któremu ze spadkobierców koniecznych.

Gdy czyniący akt darowizny, lub sporządzający testament niema ani dzieci ani rodziców, posiada jednak żonę i krewnych do 4-go stopnia (zobaczyć tablicę), część rozporządzalna stanowi trzy czwarte całego majątku, gdy niema krewnych, tylko żonę, połowę. Tu zaznaczyć winienem, że, jak to już przy spadkach wspomniałem, mąż może ograniczyć prawa swej żony do połowy.

d) Redukcyje.

Wszelkie przewyżki części rozporządzalnej, tak w aktach darowizny jak i testamentach, ulegają t. z. „redukcyi“, czyli zmniejszeniu do tej cyfry, jaką zapisujący mógł obdarować. Naprzykład: gospodarz Woźniak ma troje dzieci: Marcina, Wojciecha i Stanisława, w testamencie dzieli swój majątek, wynoszący 4000 rubli, w ten sposób, że zapisuje Marcinowi i Wojciechowi po 1750 rb. zaliczając część rozporządzalną, Stanisławowi zaś 500 rb. Zapisy te ulegną zmniejszeniu. Woźniak miał prawo rozporządzić czwartą częścią swego majątku, t. j. 1000 rubli. Wobec tego sąd powinien zmniejszyć zapisy do części rozporządzalnej i rozdzielić jak następuje: Stanisław otrzymuje czwartą część całego majątku, czyli 1000 r., Wojciech zaś i Marcin odbierają każdy oprócz 1000 r. połowę części rozporządzalnej, t. j. po 500 rb., czyli ogółem po 1500 rb. Nastąpiła zatem redukcyja, czyli zmniejszenie zapisu z 1750 rb. na 1500.

A teraz inny przykład: pewien gospodarz aktem darowizny zapisał swą część rozporządzalną, darowizna została przyjęta i obdarowany wszedł w posiadanie majątku. Następnie ten sam gospodarz przed śmiercią zapisał w testamencie pewną sumę osobie obcej, lub któremu z dzieci, zmniejszając w ten sposób spadki swych spadkobierców. Ponieważ część rozporządzalną oddał już za życia, nie miał zatem prawa zmniejszać sched owych spadkobierców, i taki testament musi być przez sąd unieważniony.

1) Darowizna za życia.

Akt darowizny pod karą nieważności z samego prawa musi być sporządzony rejentalnie oraz przyjęty przez obdarowanego w tym samym akcie, lub przez oddzielny akt, również rejentalny.

Od tej chwili darowizna stanowi tytuł dla obdarowanego i cofniętą bez ważnego powodu być nie może.

Pełnoletni przyjmuje dar osobiście, niepełnoletni przez wstępnego lub opiekuna. Wrazie śmierci obdarowanego przed przyjęciem darowizny, akt darowizny traci swą moc prawną i niema żadnego znaczenia.

a) *Czego i w jaki sposób nie można darowywać.*

Darować można tylko to, co się posiada. Nie można zatem darować rzeczy lub kapitału, który ma się odebrać w przyszłości; naprzykład, darowizna spodziewanej wygranej na loteryi nie ma żadnego znaczenia prawnego, nawet gdyby ofiarodawca rzeczywiście wygrał, to obdarowany nie ma prawa się o to upominać. Również nieważną jest darowizna, pod warunkiem zależnym od ofiarodawcy. Nie wolno czynić darowizny, pod warunkiem zapłacenia długów ofiarodawcy, w chwili zawarcia aktu jeszcze nieistniejących. Ten ostatni warunek jest dopuszczalny przy darowiznach w umowach przedślubnych.

b) *Unieważnienie darowizny.*

Poprzednio już powiedziałem, że darowizna przyjęta nie może być cofniętą przez ofiarodawcę.

Prawo jednakże dopuszcza cały szereg wypadków w których akty darowizny mogą być unieważnione sądownie.

Przedewszystkiem darowizna unieważnia się wskutek niespełnienia warunków. Rodzice zapisali aktem darowizny córce osadę pod warunkiem wydawania alimentów, czyli t. z. wycugu. Córka pogniwiała się z rodzicami i alimentów nie wydaje. Na żądanie rodziców sąd unieważni akt darowizny i rodzice mają prawo odebrać z powrotem osadę.

Drugim powodem unieważnienia jest t. z. „niewdzięczność“, a mianowicie: obelgi czynne, zamach na życie, złe obchodzenie się obdarowanych z ofiarodawcą, wreszcie niedawanie mu środków do życia. Szczególniej częste wypadki bywają pomiędzy właścicielami, że dzieci otrzymawszy, przy działach za życia, osadę od rodziców, obchodzą się z nimi źle, a jeżeli niema wymówionych alimentów, wyrzucają ich za próg własnej strzechy. W tych razach sąd również unieważnia akty darowizny i rodzice mają prawo odebrać darowaną osadę od niewdzięcznych dzieci.

Wreszcie darowizna unieważnia się przez narodzenie dziecka po akcie darowizny.

Bezdzietne małżeństwo, nie mające rodziców, aktem darowizny przelało tytuł własności swej osady na wychowankę. W kilka lat po sporządzeniu aktu urodziło się im dziecko. Akt darowizny unieważnia się i osada wraca z powrotem do ofiarodawcy.

W tym ostatnim wypadku unieważnienie następuje na mocy samego prawa, t. j. dla przepisania tytułu własności, z powrotem na ofiarodawcę, wystarczy przedstawienie aktu urodzenia dziecka.

We wszelkich innych razach unieważnienie nastąpić może tylko na mocy wyroku sądowego.

Gdyby jednakże obdarowany przed unieważnieniem daru sprzedał swój majątek osobie trzeciej na mocy aktu urzędowego, to pomimo unieważnienia aktu darowizny ofiarodawca niema prawa żądać zwrotu sprzedanego majątku, może tylko wystąpić o wypłacenie mu przez obdarowanego wartości daru.

Termin przedawnienia spraw o unieważnienie darowizny jest trzydziestoletni. Termin ten jednakże, dla spraw o unieważnienie z powodu narodzenia dziecka, upływa po trzydziestu latach po urodzeniu się ostatniego dziecka.

2) Testamenty.

O ile darowizny mogą być uczynione przez kilka osób w jednym akcie, na przykład przez rodziców, testament może pochodzić wyłącznie od jednej osoby. Nawet małżeństwo nie ma prawa zrobić wspólnego testamentu.

a) Rodzaje testamentów.

Testamenty dzielą się na 3 rodzaje: „własnoręczne“, „publiczne“ i „tajne“.

Testament własnoręczny winien być napisany przez zapisodawcę na zwykłym arkuszu papieru własnoręcznie, bez dopisków lub poprawek, mieć datę i być podpisany imieniem i nazwiskiem. Testament taki, o ile odpowiada powyższemu warunkom, jest najlepszym i najtrudniejszym do unieważnienia.

Testament publiczny, który najczęściej stosowany jest, gdy zapisodawca pisać nie umie, lub może

się zaledwie podpisać, sporządzony być winien przez 2 rejentów w obecności 2 świadków, lub przez jednego rejenta w obecności 4 świadków. Testament taki winien być podyktowany, przeczytany i podpisany wobec świadków, którzy muszą być piśmienni. Dla wsi prawo robi wyjątek, połowa świadków może być niepiśmienną. Jeżeli zapisodawca nie podpisał testamentu, rejent powinien w akcie zaznaczyć powód, dla którego to nastąpiło. Oprócz tego rejent obowiązany jest w akcie stwierdzić stan zdrowia i umysłu dyktującego testament. Za świadków przy testamencie nie mogą stawać ci, którym cokolwiek zostało zapisane, krewni zapisodawcy do 4-go stopnia, wreszcie t. z. „dependenci“, czyli pomocnicy rejentów. Oprócz tego świadkami mogą być tylko mężczyźni pełnoletni.

Testament tajny sporządzany bywa nadzwyczaj rzadko i w wyjątkowych wypadkach. Testament taki powinien być napisany przez zapisodawcę lub osobę obcą, włożony w kopertę i oddany rejentowi w obecności 6 świadków, odpowiadających powyżej wskazanym warunkom. Jeżeli testament nie został przez zapisodawcę podpisany, to wezwany być winien 7-my świadek. Po zapieczętowaniu koperty, kładą na niej podpisy rejent, świadkowie i zapisodawca, o ile jest w stanie się podpisać.

Tajny testament uczynić może człowiek, który umie czytać, gdyż wręczając go rejentowi poświadczają, że zna jego treść i że taką jest jego wola.

Tajny testament, wrzecie gdy zapisodawca nie jest w stanie mówić, musi bezwarunkowo być cały napisany i podpisany jego ręką.

b) *Obdarowani przez testamenty.*

Obdarowani przez testament, czyli t. z. legataryusze, dzielą się na ogólnych i szczególnych. Ogólnymi nazywają się ci, co otrzymali cały majątek, lub część jego nie ściśle określoną, na przykład czwartą część, połowę i t. d.; szczególni, dla których w testamencie wskazaną została pewna określona suma lub pewien przedmiot. Legataryusze ogólni odbierają zapis od spadkobierców, a gdy ich niema wchodzi w posiadanie majątku na mocy samego prawa. Legataryusze szczególni mają prawo do zapisu i dochodów, lub procentów, z chwilą zażądania sądownie lub wydania t. z. legatu od spadkobierców, lub legataryuszów ogólnych.

c) *Wykonawcy.*

W testamentach często zapisodawcy ustanawiają wykonawców, lub jak ich pospolicie nazywają „egzekutorów“. Czynią to oni, aby osoba zaufana postarała się o wykonanie woli zapisodawcy po jego śmierci. Wykonawcami testamentu nie mogą być: pozbawieni praw, niepełnoletni i kobiety zamężne bez zgody na to ich mężów. Winni oni natychmiast po śmierci zapisodawcy opieczetować jego majątek, postarać się o sporządzenie spisu inwentarza, wręszcie uzyskać pozwolenie sądu, w razie potrzeby, na sprzedaż ruchomości, w celu pokrycia długów masy spadkowej. Obowiązkiem ich jest również dopilnować, aby testament był zgodnie z wolą zmarłego wykonany. Obowiązki wykonawcy testamentu nie przechodzą na jego spadkobierców. Wykonawca

obowiązany jest po roku zdać sprawę ze swych czynności spadkobiercom, lub legataryuszom ogólnym. Wykonawcom takim zazwyczaj zapisodawca przeznaczają za ich pracę pewne określone wynagrodzenie.

d) *Cofnięcie i unieważnienie testamentu.*

W końcu wymienić winienem wypadki, kiedy testament może być cofnięty lub unieważniony.

Cofnięcie, lub zmiana testamentu, może nastąpić za pomocą nowego testamentu, albo dodatkowego, t. z. kodycyłu, które napisane być mogą własnoręcznie, lub w formie aktu rejentalnego. Pewien gospodarz piśmienny zeznał testament przed rejentem w r. 1908, w którym zapisał całą osadę swej siostrze. W dwa lata później zmarł, przyczem po śmierci jego znaleziono drugi własnoręcznie przez niego w r. 1909 napisany, w którym osada zapisaną została bratu. Ten drugi testament, chociaż prywatny, unieważnia pierwszy urzędowy i osadę powinien otrzymać brat zmarłego.

Sprzedaż rzeczy zapisanej, przed śmiercią zapisodawcy unieważnia zapis. Zapisodawca zapisał w testamencie dom swemu przyjacielowi. Jednakże dom ten następnie sprzedał. Po śmierci okazał się znaczny majątek inny, a oprócz tego gotowizna. Przyjaciel jednak zmarłego, pomimo zapisu, nic dostać nie może, gdyż przedmiot, który mu został zapisany, t. j. dom, w chwili śmierci nie był własnością zmarłego. Również podobną stratę poniesie ten, komu zapisaną została rzecz przed śmiercią właściciela zniszczona, na przykład dom uległ spaleni, koń utopił się, krowa padła. Gdyby jednakże przedmiot

zapisany uległ zniszczeniu po śmierci zapisodawcy, obdarowany ma prawo żądać wynagrodzenia od spadkobierców, o ile udowodni, że nastąpiło to z ich winy.

W końcu zapis staje się nieważnym, o ile obdarowany umrze przed zapisodawcą. Z tego powodu spadkobiercy obdarowanego nie mogą wnosić żadnych pretensji do spadkobierców zapisodawcy.

Jeżeli obdarowany został pozbawiony praw, zapis na jego korzyść uważa się za nieważny, również unieważniają się zapisy z tych samych powodów, co i darowizny, a oprócz tego jeżeli obdarowany obraził pamięć zmarłego, naprzykład nazwał go złodziejem, lub posądził go o oszustwo.

Sprawy o unieważnienie zapisów z tych powodów winny być wszczęte w ciągu roku od wykrycia przestępstwa. Przepis ten dotyczy zarówno darowizn jak i testamentów.

3) Rozdziały rodzicielskie za życia.

Odrębną formą darowizn są t. z. „rozdziały rodzicielskie za życia“. Rodzice w aktach rejentalnych za życia dokonywają podziału majątku pomiędzy swe dzieci. Rozdział taki jest o tyle ważny, o ile żadne z dzieci nie zostało pominięte i nie pokrzywdzone o czwartą część tego, co podług równego nań działy przypadało. Prawo, dopuszczając pokrzywdzenie o czwartą część miało na myśli część „rozporządzalną“, o której mówiłem przy darowiznach i testamentach.

4) Umowy przedślubne.

Najczęściej jednakże spotykamy się w stosunkach włościąńskich z aktami darowizn przy umowach przedślubnych, mocą których majątki zapisują rodzice dzieciom i przyszli małżonkowie sobie wzajemnie. Intercyzy, czyli umowy przedślubne, pisane być winny z tego powodu nadzwyczaj szczegółowo i dokładnie. Intercyza musi być zawartą przed ślubem, spisana u rejenta i zameldowaną u proboszcza przy akcie ślubnym. Dlatego też przyszli małżonkowie po napisaniu intercyzy winni otrzymać od rejenta kartkę, na której ma być zapisane nazwisko rejenta, miejsce jego pobytu stałego, data i numer aktu. Kartkę tę winno się oddać proboszczowi, który obowiązany jest wpisać o sporządzeniu intercyzy do aktu ślubnego. Intercyza bowiem nie zapisana do aktu ślubnego niema żadnego znaczenia wobec prawa i sądu.

W intercyzach przyszli małżonkowie mogą się umówić co do podzielnosci lub wspólności majątkowej jakie wnoszą; żona może sobie wymówić prawo zarządu swym majątkiem i pobierania od niego dochodów.

W aktach tego rodzaju można czynić darowizny drugiemu małżonkowi, za życia i po śmierci, a nawet na korzyść dzieci, które się mogą urodzić. Darowizny te mogą dotyczyć zarówno majątku posiadanego w chwili zawarcia intercyzy, jak i przyszłego. Gospodarz, który się żeni, może zastrzedz, że cały majątek, jakiego się dorobi, stanowić będzie własność przyszłej jego żony. Tego rodzaju darowizna czyniona nie w intercyzie jest nieważną. Darowizna

uczynione w intercyzach są o tyle ważne o ile zawartym zostanie związek małżeński.

Niepełnoletni zawierać intercyzy mogą tylko za zgodą i w obecności rodziców lub opiekunów. Wdowiec, lub wdowa, zmierzający wejść ponownie w związki małżeńskie, o ile mają dzieci, podlegają tym samym ograniczeniom co do części rozporządzalnej, co i przy aktach darowizny, lub testamentach, t. j. mają prawo zapisać swemu przysłemu małżonkowi, lub małżonce, w każdym razie nie więcej nad część najmniej biorącego dziecka, w żadnym zaś nie więcej jak czwartą część majątku.

ROZDZIAŁ III.

Kupno — sprzedaż.

Trzeci sposób przejścia własności od jednej osoby do drugiej, już niedarmy, jest to kontrakt kupna—sprzedaży.

Kontrakty.

Przedewszystkiem winienem objaśnić, co to jest kontrakt. Jest to umowa na zasadzie której jedna, lub kilka osób, obowiązuje się jednej lub kilku osobom coś dać, zrobić, lub czego nie robić, a więc pożyczyc pieniędzy, oddać majątek lub rzecz, wybudować dom, wreszcie, nie korzystać z przysługującego jej prawa i t. d.

Kontrakty bywają jednostronne i dwustronne. Jednostronne, t. j. takie, że do aktu staje tylko jedna

strona i albo przyznaje, że coś od drugiej otrzymała, co się obowiązuje zwrócić w terminie (pożyczka), albo dwustronne, t. j. takie, do których konieczne jest zobowiązanie stron obydwóch, naprzykład kupno, dzierżawa i t. d.

Prawomocność kontraktów.

Aby kontrakt był prawomocnym, potrzeba: 1) zgody stron; 2) prawa stron przyjęcia udziału w kontrakcie; 3) aby przedmiot sprzedaży był wyraźnie określony; 4) wreszcie, aby przyczyna kontraktu, czyli umowy, była dozwoloną. Zgoda nie jest ważną wraze omyłki, przymusu, oszustwa, lub pokrzywdzenia.

Omyłka możliwą jest tylko co do rzeczy stanowiącej przedmiot umowy. Przymus jest dopuszczalny tylko, gdy jest rzeczywisty. Oszustwo powinno być dowiedzione sądownie.

Pokrzywdzenie unieważnia wyłącznie umowy sprzedaży nieruchomości, co będzie wyjaśnione później.

Prawo zawierania umów ma każdy, oprócz: 1) niepełnoletnich; 2) pozbawionych wszystkich praw stanu; 3) będących pod opieką sądową, wreszcie, 4) kobiet zamężnych bez t. z. asystencyi, czyli udziału męża.

Prawo wymaga, aby przedmiot umowy był określony, t. j. wiadomy. Niewolno, naprzykład, sprzedawać praw spadkowych, przed śmiercią spad-

kodawcy, gdyż niewiadomo, co po jego śmierci stanowiąc będzie spadek.

Wreszcie przyczyna umowy winna być dozwolona. Niewolno pożyczać pieniędzy na grę, lub oszustwo, niewolno, aby przyczyną umowy było jakiegokolwiek przestępstwo, np. zabójstwo, kradzież i t. d.

Wszelkiego rodzaju kontrakty mają moc obowiązującą dla stron, które w nich przyjęły udział, nie obowiązują jednakże t. z. osób trzecich, które, gdy ich interesy w czemkolwiek są narażone, mają prawo wystąpić przed sąd, o uznanie takich umów za nieszkodzące ich interesom. Gospodarz i właściciel osady narobiwszy długów, które są wymagalne, aby oszukać swych wierzycieli sprzedał aktem urzędowym tę osadę podstawionej osobie. Pomimo, że taka umowa jest ważną dla sprzedającego i kupującego, wierzyciele mają prawo wystąpić sądownie o uznanie sprzedaży za szkodzącą ich prawom i sprzedać osadę za dług niesumienego dłużnika.

Wszelkiego rodzaju sprawy o unieważnienie umów powinny być wytaczane przed upływem lat 10 od chwili zawarcia umowy. Jeżeli występuje się na zasadzie przymusu, to termin dziesięcioletni liczy się od chwili ukończenia przymusu; na zasadzie omyłki, od chwili, gdy osoba interesowana dowiedziała się o omyłce. Dla niepełnoletnich termin ten liczy się od chwili dojsca do pełnoletności.

Umowa kupna sprzedaży.

Główną zasadą kontraktu, czyli umowy kupna sprzedaży jest, że jedna strona zobowiązuje się daną rzecz oddać drugiej, a ta ostatnia za nią zapłacić.

Umowy takie mogą być ustne, gdy chodzi o sprzedaż t. z. ruchomości, muszą być jednakże koniecznie piśmienne, gdy sprzedaży ulega majątek nieruchomy — osada, dom, i t. d.

Początkowo, przed wprowadzeniem t. z. hipoteki, umowy piśmienne co do nieruchomości mogły być zawierane prywatnie, lecz z chwilą wprowadzenia ustawy hipotecznej, następnie ukazu z r. 1864 o uwłaszczeniu włościan, wreszcie ustawy dla rejentów w r. 1876, wszystkie bezwarunkowo sprzedaże majątków nieruchomych muszą być zawarte u rejenta, w formie aktu urzędowego.

Sprzedaż uważa się za dokonaną, gdy nastąpiła zgoda co do przedmiotu sprzedanego i ceny za ten przedmiot, chociażby on nie został wręczony nabywcy i cena zań nie została zapłacona.

Punktacye, czyli obietnice sprzedaży.

Zazwyczaj, gdy sprzedaje się większy majątek, strony nie od razu przystępują do aktu sprzedaży i spisują t. z. „punktacyę“, czyli obietnicę sprzedaży. Obietnica taka, która może być spisana prywatnie, bez udziału rejenta, w każdym razie własnoręcznie przez strony podpisaną, równa się samej sprzedaży, jeżeli nastąpiła zgoda, co do przedmiotu i ceny (podpisy za nieumiejących pisać na punktacyach muszą być poświadczone przez rejenta, lub przez sąd gminny w pełnym składzie, t. j. przez sędziego, 2 ławników i pisarza).

Różnica pomiędzy „umową“ kupna—sprzedaży i „obietnicą“ sprzedaży jest taka, że umowa cofnięta być nie może, obietnica zaś, o ile dany był zadatek,

może być cofniętą przez każdą ze stron, a mianowicie: sprzedający wrazie cofnięcia się obowiązany jest zwrócić zadatek podwójny, kupujący oświadcza, że zrzeka się zwrotu zadatku danego i kupionej rzeczy nie przyjmuje. Kupować i sprzedawać, t. j. przyjmować udział w umowach kupna i sprzedaży, mogą ci, którzy mają prawo zawierać kontrakty wogóle; oprócz tego wszelkiego rodzaju sprzedaże pomiędzy małżonkami są nieważne z wyjątkiem: 1) gdy małżonek odstępuje współmałżonkowi rozwiedzionemu, lub rozseparowanemu, sądownie swój majątek na zaspokojenie jego pretensyi; 2) gdy mąż sprzedaje żonie na pokrycie posagu przezeń odebranego i 3) gdy żona odstępuje swój majątek mężowi zamiast obiecanego w intercyzie posagu.

Podobnego rodzaju umowy nie mogą jednakże szkodzić osobom trzecim, t. j. wierzycielom.

Przepisy przy sprzedaży nieruchomości.

Przy sprzedażach nieruchomości wiejskich w kraju naszym obowiązują jeszcze dwa przepisy szczególne: majątku ziemskiego, ani osady włościańskiej niema prawa kupować obcy poddany, osady t. z. tabelowej, t. j. podchodzącej pod ukaz 1864 r. oraz kupionej za pośrednictwem Banku włościańskiego nie wolno kupować osobie, która nie jest pochodzenia włościańskiego i nie jest zapisaną do gminy wiejskiej.

Niewolno żadnego majątku lub rzeczy kupować nawet z licytacji opiekunowi od wychowanka, adwokatom w sprawach, które prowadzą.

Przedmiot aktu kupna sprzedaży.

Przedmiotem aktu kupna sprzedaży może być każda rzecz ruchoma i nieruchoma za wyjątkiem:

- 1) rzeczy cudzej.
- 2) „spadku nieotwartego“, t. j. przed śmiercią spadkodawcy, chociażby z jego strony nastąpiła na to zgoda.
- 3) części osady podchodzącej pod ukaz 1864 r. jeżeli ta część, lub pozostałość, nie ma przestrzemi najmniej 6 morgów.

Jeżeli przedmiot sprzedaży uległ zniszczeniu podczas zawierania aktu, sprzedaż zostaje unieważnioną. To postaram się wyjaśnić na przykładzie: Młynarz Walczak sprzedaje Szymczakowi wiatrak. Udali się obaj do miasta do rejenta, gdzie spisano odpowiednią umowę i Szymczak zapłacił całą należność. Podczas ich nieobecności wiatrak się spalił. Podlega rozstrzygnięciu pytanie, kto powinien być stratny? Prawo rozstrzyga tę sprawę w sposób następujący: jeżeli wiatrak spalił się przed podpisaniem przez strony aktu to stratny jest sprzedawca i obowiązany zwrócić kupującemu zapłaconą za wiatrak sumę; jeżeli zaś pożar nastąpił po podpisaniu umowy to stratny jest kupujący i nie może mieć żadnej z tego powodu do sprzedawcy pretensyi.

Obowiązki sprzedawcy.

Sprzedawca obowiązany jest rzecz sprzedaną oddać i zapewnić jej całość do chwili oddania, co dokonywa się przez wręczenie kluczy lub dokumentów, wreszcie wprowadzenie w posiadanie. „Zapewnienie całości do chwili oddania“ ma na celu usunię-

cie złej woli sprzedającego. Pewien gospodarz sprzedał w mieście kupcowi las, podczas zawierania umowy u rejenta i do chwili oddania lasu kupcowi, rodzina gospodarza wycięła i wywiozła kilkadziesiąt sztuk drzewa. Kupujący pomimo podpisania aktu ma prawo zrzucić się z umowy i żądać zwrotu zapłaconych pieniędzy.

Wrazie jeżeli sprzedawca nie chce oddać dobrowolnie w oznaczonym terminie sprzedanej rzeczy, to kupujący ma prawo żądać: 1) unieważnienia sprzedaży lub 2) wprowadzenia w posiadanie kupionej rzeczy. W obydwóch wypadkach może wytoczyć sprawę przeciwko sprzedawcy o zwrot szkód i strat jakie poniósł. Musi on jednakże przedtem wezwać przez rejenta sprzedawcę dla wykonania warunków umowy oraz postawić go „w zwłocę“, t. j. zawiadomić, również przez rejenta, że wskutek nie wykonania warunków poszukiwać będzie odpowiedniego wynagrodzenia za poniesione szkody i straty.

Sprzedawca jednakże nie jest obowiązany oddać sprzedanej rzeczy nabywcy, jeżeli cena szacunkowa nie została w terminie umówionym wypłaconą; chyba, że sam termin dobrowolnie odroczył.

Spory co do przestrzeni.

Przy sprzedażach nieruchomości wiejskich bardzo często zdarzają się następnie spory pomiędzy stronami, co do sprzedanej przestrzeni. Prawo przewidziało takie wypadki i rozstrzyga spory w sposób następujący. Jeżeli w umowie sprzedaży oznaczoną została przestrzeń majątku i cena miary, przypuśćmy morgi, lub włóki, to sprzedawca obowiązany, w razie

braku odpowiedniej przestrzeni dodać brakującą część majątku, lub za nią odpowiednio wynagrodzić, nabywca zaś zbyteczną przestrzeń zwrócić sprzedającemu, lub za przewyżkę zapłacić.

Naprzykład: W akcie powiedziano, że Walczak sprzedaje Ignaczakowi 15 morgów ziemi po 300 rb. za morgę. Jeżeli po przemierzeniu okaże się, że osada sprzedana ma morg 14, Walczak, o ile grunt posiada w pobliżu, winien 1 morgę domierzyć, w przeciwnym razie 300 rubli Ignaczakowi zwrócić. Jeżeli zaś po przemierzeniu okaże się, że osada ma morg 16, a nie 15, Ignaczak winien oddać Walczakowi 1 morgę, o ile na to pozwoli Ukaz 1864 r., t. j., że można tę morgę do osady Walczaka przyłączyć; w przeciwnym razie Ignaczak musi Walczakowi za nadmierzoną morgę 300 rubli zapłacić.

Gdy w akcie sprzedaży pomimo wykazanej przestrzeni dokładnej cena sprzedażna została określona ogółem naprzykład 15 morg za 4500 rb., wtedy jeżeli okaże się różnica nie większa jak dwudziesta część całej przestrzeni, żadna ze stron nie może mieć do drugiej pretensyi. Jeżeli różnica jest większa, każda ze stron ma prawo zrzec się umowy, lub żądać odpowiedniego wynagrodzenia.

Sprawy o wynagrodzenia tego rodzaju winny być wytaczane w ciągu roku, od chwili zawarcia umowy, poczem ulegają przedawnieniu, t. j. strona interesowana traci prawo do procesu. Wobec tego praktyczny i przezorny gospodarz, który nabywa osadę, winien postarać się o przemierzenie jej w ciągu roku po zawarciu aktu. Dokonać należy tego nie t. z. sposobem domowym za pomocą pręta, lecz za pośrednictwem jeometry, czyli urzędowego miernika.

Wady ukryte.

Oprócz powyższych warunków, sprzedawca powinien gwarantować spokojne posiadanie i brak wad ukrytych.

Co się tyczy wad ukrytych, to prawo rozumie takie, jakich przy kupnie i oględzinach majątku lub rzeczy nabywca nie mógł zauważyć, na przykład, gdy kto kupi dom, który wskutek złej budowy, lub grzyba w drzewie, po sprzedaży ulegnie zniszczeniu, lub gdy kupi konia na jarmarku, który chory jest na tak zwany „koler“. Po wykryciu takich wad kupujący ma zawsze prawo żądania unieważnienia sprzedaży i zwrotu zapłaconych pieniędzy.

Obowiązki nabywcy.

Kupujący obowiązany jest zapłacić w umówionym terminie cenę szacunkową. Niespełnienie tego jedynego jego obowiązku pociąga za sobą ze strony sprzedającego albo żądanie unieważnienia sprzedaży, albo żądanie wypłacenia reszty ceny szacunkowej. W obydwóch razach sprzedający, o ile postawił kupującego przez rejenta w „zwłoce“, ma prawo żądać, oprócz tego, wynagrodzenia szkód i strat, poniesionych z winy nieterminowego nabywcy.

Odkup.

Akty kupna—sprzedaży, oprócz przyczyn powyżej przezemnie wymienionych, mogą być unieważnione jeszcze wraz z odkupu i pokrzywdzenia.

Każdy sprzedawca, naturalnie ze zgodą kupują-

cego, ma prawo wymówić sobie w akcie sprzedaży, że za zwrotem otrzymanego szacunku, lub ceny umówionej w oznaczonym terminie, sprzedaż zostanie cofnięta i sprzedany przedmiot lub majątek zostanie mu zwrócony. Prawo nie pozwala ustanawiać terminu odkupu na czas dłuższy, niż lat pięć. Termin ten nawet sądownie przedłużonym być nie może. Jeżeli w oznaczonym dla wykupu terminie sprzedawca nie zgłosi się do nabywcy i nie złoży mu szacunku, rzecz sprzedana, bezpowrotnie, pozostaje w rękach kupującego.

Termin ten obowiązuje bezwarunkowo nawet nieletnich, którzy wraz z niedotrzymaniem terminu przez opiekę, mogą tylko na niej poszukiwać szkód i strat, nie mają jednak w żadnym razie prawa żądania zwrotu sprzedanej rzeczy po upływie terminu wykupu.

Jeżeli kilku sprzedawców wspólnie wymówiło sobie w akcie prawo odkupu, to każdy z nich oddzielnie ma prawo żądać wykupu nie całości, lecz przypadającej na niego części. Przepis ten dotyczy również spadkobierców tego sprzedawcy, który zmarł przed upłynięciem terminu odkupu.

Sprzedawca wraz z wykupu, oprócz ceny szacunkowej winien zwrócić nabywcy wszystkie koszty, jakie związane były z zawarciem aktu. Wtedy tylko bowiem ma on prawo domagać się wprowadzania w posiadanie wykupionego przezeń majątku.

Pokrzywdzenie.

Ponieważ nieraz, już to przez lekkomyślność, jak i przez uciążliwe położenie materyalne, niejednen

zmuszony jest sprzedać swój majątek nieruchomy za bezcen, prawo dopuszcza, że sprzedawca może w ciągu 2 lat od zawarcia umowy żądać unieważnienia sprzedaży, jeżeli udowodni, że został pokrzywdzony więcej niż o $\frac{1}{12}$ części ogólnego szacunku. W takim razie nabywca obowiązany jest albo oddać rzecz kupioną za zwrotem zapłaconego szacunku i wszystkich kosztów oraz nakładów, albo dopłacić siedem dwunastych części szacunku za potrąceniem dziesiątej części ogólnego szacunku sprzedanej rzeczy.

Powyższą zasadę objaśnię na przykładzie: gospodarz 45-cio morgową osadę sprzedał, przyciśnięty długami, swemu sąsiadowi za 5000 rb. Na żądanie sądu biegli oszacowali osadę na 12,000 rb. Nabywca ma prawo oddać osadę i żądać zwrotu 5000 rubli, oprócz tego wyłożonych kosztów i nakładów, albo zatrzymać osadę i dopłacić siedem dwunastych części szacunku, za potrąceniem dziesiątej części, czyli (7000 rb. — 1200) 5800 rb.

Dawniejsza praktyka sądowa nie dopuszczała spraw o pokrzywdzenie, gdy sprzedawca wymawiał sobie u nabywcy t. z. alimenty, czyli wycug. Obecnie senat wyjaśnił, że nawet akty, w których zapisane są alimenty dla sprzedawcy, mogą być skarżone do sądu z tytułu pokrzywdzenia, jeżeli wartość alimentów określona jest z góry, lub jeżeli alimenty należne są rodzicom, którym zawsze dzieci są obowiązane, na mocy samego prawa, dawać utrzymanie i środki do życia.

Sporządzenie aktów u rejentów.

Akt kupna nieruchomości wiejskiej, aby nie mógł być unieważniony i aby miał moc prawną, jak

to już wyżej wspomiałem, powinien koniecznie być sporządzony u rejenta. Gdy podlega nabyciu grunt tak zwany „szlachecki“, t. j. hipoteczny i nie tabelowy, strony udać się winny do rejenta przy sądzie okręgowym, aby akt wpisał zaraz do hipoteki. Można dokonywać sprzedaży takich i u innych rejentów i wnieść następnie akt do hipoteki, lecz w takim razie nabywca może być narażony, że w czasie pomiędzy nabyciem i wniesieniem aktu do hipoteki, zapisać może swe prawa jako wierzyciel poprzedniego właściciela i nabywca dług ten będzie musiał za niego zapłacić.

Gdy kto kupuje grunt tabelowy powinien zwrócić się do rejenta powiatowego i to koniecznie tego powiatu, w którym znajduje się osada podlegająca sprzedaży. Akt zawarty u rejenta innego powiatu, lub u rejenta przy sądzie okręgowym, musi być w ciągu roku przedstawiony do zatwierdzenia w sądzie pokoju powiatu, w jakim osada się znajduje. W przeciwnym razie akt nie ma znaczenia i w każdej chwili może być unieważniony.

Udając się do rejenta, sprzedający powinien zabrać ze sobą: 1) akt na zasadzie którego posiada majątek, który chce sprzedać; 2) świadectwo od wójta, co do szacunku budynków i opłaconego podatku gruntowego. Nabywca zaś winien rejentowi przedstawić: 1) paszport na dowód, że jest poddanym rosyjskim; 2) jeżeli nabywa grunt t. z. tabelowy, świadectwo od wójta, że ma prawo nabywać grunty włościańskie, a oprócz tego, gdy nabywa grunt sprzedany poprzednio przy pomocy Banku włościańskiego, świadectwo od tegoż Banku, że Bank

zgadza się na przepisanie tytułu własności i upoważnienia rejenta do sporządzenia aktu w odpowiedniej ksiąŜce hipotecznej.

Zwolnienie od opłat.

W roku bieżącym rozpoczęły obowiązywać przepisy, na zasadzie których t. z. drobni rolnicy, czyli włościanie, przy nabywaniu mniejszych przestrzeni zwalniani są od opłaty t. z. podatku alienacyjnego, który wynosi 4 procent od stu rubli szacunku.

Przepisy te zwalniają od opłaty tych gospodarzy, którzy nie posiadają więcej ziemi, niŜ określa to norma oznaczona dla kaŜdej guberni oddzielnie i zaleŜnie od listy głów męskich w rodzinie. Ulga ta dotyczy zarówno gruntów włościańskich, jak i „szlacheckich“, nabywanych przez włościan.

Z tego powodu kaŜdy włościanin nabywający grunt winien przed udaniem się do rejenta wziąć świadectwo od wójta na specjalnym druku, w którym wymienione być winny: przestrzeń posiadanego przed nabyciem majątku, oraz spis całej rodziny nabywcy. O ile świadectwo to będzie napisane zgodnie z przepisami prawa i nie wykaŜe więcej ziemi niŜ pozwala na to norma ustanowiona dla danej miejscowości, rejent nie ma prawa pobierać podatku alienacyjnego, który stanowi największą część kosztów sprzedaŜnych.

Jak sporządzać punktacje.

W końcu tej pogadanki wspomnieć muszę o t. z. „punktacjach“, czyli obietnicach sprzedaŜy. Aczkolwiek, jak to juŜ powiedziałem poprzednio, mogą one

być robione prywatnie, poniewaŜ jednakŜe dotyczą nieraz całego majątku, lepiej o wiele, gdy są sporządzane przez rejentów. Stempel nadzwyczaj niski (50 kop. od 1000 r.), powinien skłonić kaŜdego, aby usłuchał mojej rady. Punktację rejentalną moŜna w kaŜdej chwili wnieść do hipoteki, sąd wrazie procesu da zabezpieczenie w formie, jakiej się zaŜąda i nabywca nigdy swego zadatku nie straci. W kaŜdym razie bezwarunkowo punktacje rejentalne winny zawierać ludzie niepiśmienni. Ci zaś, co umieją pisać i chcą koniecznie uniknąć wydatku na rejenta, niechaj przynajmniej piszą punktacje nie na arkuszach zwykłego papieru, lecz na stemplu, który jest niewielki. Wtedy unikną oni, wrazie procesu, kontrawencyi, czyli kary, która jest 10 razy większą od stempla i nakładaną bywa w równej mierze na kaŜdą stronę oddzielnie.

IV. Ustanowione w art. I— III ulgi rozciągają się i na inne, w art. I nieprzewidziane wypadki nabywania przez włościan i rolników kawałków gruntu, o ile przestrzeń nabywanej ziemi, łącznie z należącą do nabywcy nadziałową lub przedtem nabytą ziemią, nie przewyższa ilości, ustalonej w art. 54 Ustawy Banku Włościańskiego.

V. Wprowadzenie w posiadanie nabytych przez włościan gruntów (art. I i IV) odbywa się tylko na żądanie nabywców.

I.

Prawo o zwolnieniu włościan i rolników od opłat i poborów rejentalnych i hipotecznych, wydane w kwietniu 1909 r.

I. Akty rejentalne i hipoteczne, sporządzane przez włościan i rolników przy nabywaniu gruntów od Banku Włościańskiego, lub przy udziale tegoż Banku, jak również gruntów wolnych skarbowych, ordynackich, majorackich, lennych poduchownych, akty, wydawane pojedynczym włościanom na działki gruntów nadziałowych, lub na parcele osadnicze, wytwarzane przy podziale gruntów nadziałowych, przy podziale ziemi, nabywanej przez towarzystwa włościańskie, lub przy wydzieleniu pojedynczym członkom takich towarzystw działek gruntu, odpowiadających udziałom tychże członków, akty wreszcie sporządzane z powodu wydania przez Bank włościański pożyczek na grunty, nabyte bez udziału Banku, — zwolnione zostają od opłat: alienacyjnych, kancelaryjnych aktowych, jak również opłat na rzecz sekretarzy hipotecznych z mocy prawa z 17 sierpnia 1820 r.

II. Ogłoszenia o przejściu prawa własności i o wprowadzeniu w posiadania z mocy aktów w ustępie I wskazanych, konywają się bezpłatnie.

III. W wypadkach, przewidzianych w art. I, zwolnione od opłat stemplowych wszelkiego rodzaju akty i dokumenty sporządzane z powodu nabywania przez włościan lub rolników różnych gruntów, z powodu tworzenia osad i kolonii, o zastawu tych gruntów—składane w urzędach rządowych, powiatowych i administracyjnych, i urzędnikom wszelkich wydziałów, jak również z tych urzędów i przez tychże urzędników wydawane.

II.

Taksa dla rejentów (notaryuszów).

1. Za sporządzenie aktu należy się rejentowi:

Za akty na sumę do rb. 500	rb. 2	} oraz 1/10% (10 kop. od 100 rb.) od sumy akt.
" " powyżej 500 do rb. 1000	" 3	
" " powyżej 1000 rb.	" 4	

2. Za sporządzenie aktu, w którym cena przedmiotu nie może być określona, wynagrodzenie rejenta obliczaniem nastaje, jak od aktów na rb. 1000.

3. Za protesty weksłów należy się rejentowi: gdy suma nie przewyższa rb. 500 . . . rb. — kop. 50
przewyższa rb. 500 . . . " 1 —
oraz 1/10% (10 kop. od 100 rb.) od sumy wekslowej, bez względu na sumę.

4. Za poświadczenie kopii:

za pierwszy arkusz kop. 25

" następnę po . . . " 10.

5. Za poświadczenie podpisu: 10 kop.

6. Za czynności poza domem, oprócz powyższego, należy się rejentowi:

w stolicach (t. j. w Petersburgu i Moskwie) rb. 2

w miastach gubernialnych . . . " 3

w miastach powiatowych i powiatach . . . " 4

III.

Podatek od spadków i darowizn.

I. Majątek, przechodzący przez spadek, testament, jako darowizna lub zapis prywatny, opłaca podatek na poniżej wymienionych zasadach:

1. Z majątku, przechodzącego od jednego małżonka na drugie, na krewnych w linii prostej zstępnych lub wstępnych na dzieci adoptowane i na małżonków dzieci $1\frac{1}{2}\%$ (rubel kop. 50 od stu rubli).
2. Z majątku, przechodzącego na pasierbów i pasierbice, braci i siostry (rodzone i przyrodnie) i na dzieci nieboszczyków braci i sióstr — do wysokości 6% (sześć od sta).
3. Z majątku, przechodzącego na dalszych niż w § 2 krewnych z linii bocznej trzeciego stopnia, jak również na krewnych czwartego stopnia tejże linii — do wysokości 9% (dziewięć od sta).
4. Z majątku, przechodzącego na osoby nie wymienione w § 1—3 — do wysokości 12% (dwanaście od sta).

II. Wrazie przejścia majątku do jednej osoby na własność, a do drugiej na dożywocie, podatek nakłada się na właściciela i na dożywotnika; na pierwszego w wysokości określonej w wyżej wymienionych punktach, a na drugiego w sumie połowicznej.

III. Z majątków, przechodzących na kilka osób jednocześnie, pobiera się podatek oddzielnie z przypadającej na każdego części. Części spadku, suma którego nie przewyższa 1000 rb., wolne są od podatku.

IV. Z szacunku spadkowego wyłączają się sumy następujące:

1. niewypłacone: zasługi służby i robotników, honorarium za pomoc lekarską, za pielęgnowanie w chorobie przedśmiertnej.
2. wydatki na pogrzeb zapisodawcy.
3. podatki skarbowe, miejskie, ziemskie i Towarzystw, wraz z narosłymi po dzień otwarcia spadku, niedoborami.

4. długi, ubezpieczone zgodnie z ustawą Towarzystw kredytowych, jak również ubezpieczone kaucją lub zastawem, do wysokości, niezapłaconej już po dzień otwarcia spadku sumy kapitału wraz z narosłymi procentami. Przyczem długi potrącają się wyłącznie z szacunku tych majątków, na których były ubezpieczone.

5. długi wekslowe i inne zobowiązania zmarłego zapisodawcy. Zobowiązania, przekazane spadkobiercy, wyłączają się w tym tylko wypadku, jeśli termin wystawionego dokumentu i położony na nim podpis są według przepisanej porządku poświadczony na 3 miesiące przed otwarciem spadku; zaś długi nie poświadczony według powyższego porządku, lub upoważnione tylko w testamencie zmarłego wyrażoną, nie podlegają wyłączeniu.

V. Jeśli testament wkłada na spadkobierców obowiązek wypłacenia pewnych sum osobom postronnym, wyżej 1000 rb. na głowę (rozdz. 202—206), to spadkobiercy wnoszą całkowity podatek spadkowy, mając prawo potrącić sobie podatek należny z każdej części sum, wypłaconych osobom obdarzonym.

VI. Od podatków zwalniają się:

1. Majątki, których szacunek nie przekracza 1,000 rb.
2. Grunty w powiatach, przechodzących na własność osób wskazanych punktem 1, art. 218.
3. Grunty, przydzielone osobom stanu właścicielskiego, wraz ze znajdującymi się na nich zabudowania, włościąskimi, budynkami gospodarskimi oraz przedmiotami gospodarstwa domowego właścicieli, a te majątki te przechodzą do osób tegoż stanu.
4. Majątki, przekazane na rzecz stowarzyszeń, dobroczynnych, naukowych lub oświatowych zakładów, instytucji, klasztorów i schronisk kościelnych.
5. Ruchomości domowe (oprócz kapitałów) nie przynoszące dochodu i nie będące przedmiotem handlu lub przemysłu zapisodawcy.

F. 935

